

Jak działać moralnie? Moralność kantowska

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra edukacyjna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Kant Immanuel, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Warszawa 1984.
- Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Warszawa 1984.
- Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Kety 2013.

Jak działać moralnie? Moralność kantowska

Źródło: Pexels, domena publiczna.

Jak z pewnością wiesz, na pytanie, które brzmi „Jak działać moralnie?” odpowiadało już w dziejach filozofii wielu wybitnych moralistów. Mnogość dawanych odpowiedzi oraz liczba koncepcji, które często się wykluczają, jasno dowodzi, że nie jest to wcale zagadnienie łatwe. No właśnie – czy można pokusić się o taką odpowiedź, która byłaby przyjmowana bezwzględnie przez wszystkich? Próby skonstruowania takiej koncepcji etycznej podjął się swego czasu sam „królewiecki filozof” – Immanuel Kant.

Twoje cele

- Zdefiniujesz imperatyw kategoryczny.
- Wyjaśnisz, czym jest metafizyka moralności.
- Przeanalizujesz różnicę pomiędzy imperatywem kategorycznym i hipotetycznym.
- Zapoznasz się z w pełni racjonalistyczną koncepcją etyczną Immanuela Kanta.

Metafizyka klasyczna i metafizyka moralności

Koncepcja etyczna, stworzona przez Immanuela Kanta, jest etyką skrajnie racjonalistyczną, którą on sam nazywał **metafizyką** moralności. Dlatego najpierw należy poprawnie zrozumieć jego interpretację terminu „metafizyka”.

Immanuel Kant (1724–1804).

Źródło: Johann Gottlieb Becker, *Immanuel Kant (1724-1804)*, 1768, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jak wiemy, metafizyka należy do sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych. Jej nazwa wskazuje, że dotyczy kwestii wykraczających poza fizyczne zagadnienia świata, w którym funkcjonujemy na co dzień. Zdaniem niemieckiego filozofa wszyscy dotychczasowi metafizycy w swych rozważaniach wykraczali poza możliwości poznawcze ludzkiego rozumu, przez co wyrażali nieuprawnione sądy na temat bytów, o których tak naprawdę nie mogli mieć pojęcia.

Inaczej rzecz ujmując, zdaniem Kanta rozum czysty (teoretyczny, naukowy) nie jest w stanie przeniknąć zagadnień ostatecznych, takich jak Bóg, nieśmiertelna dusza czy kosmos. Nazywał je więc **ideami regulatywnymi**, czyli takimi, których nie

jesteśmy w stanie przeniknąć, ich przeniknięcie zaś oznaczałoby niemożliwy do osiągnięcia, absolutny kres poznania.

Gruntowne analizy Kanta, które on sam nazywał „krytykami”, zdawały się skutecznie wykazywać niemożliwość wszelkiej metafizyki i zaprzeczać zasadności jej uprawiania. Nie takie jednak były intencje filozofa. Kant nie chciał rezygnować z metafizyki, pragnął jedynie, aby powróciła ona jako dyscyplina uprawiana w sposób poprawny, czyli racjonalny, naukowy. Dobrym tego przykładem jest właśnie jego metafizyka moralności.

Uzasadnienie metafizyki moralności

Zdaniem Kanta nauka moralna, aby być nauką powszechnie obowiązującą i niepodważalną, musi opierać się na obiektywnych, powszechnie obowiązujących prawach rozumu, co do których bezsprzecznie zgodzimy się wszyscy. Dlatego też nie można nauk moralnych konstruować w oparciu o jednostkowe doświadczenia życia codziennego.

Tak postępowali wszyscy dotychczasowi moralisci i etycy, przez co powstało wiele koncepcji etycznych, które bardzo często zaprzeczają sobie nawzajem. Teoria musi poprzedzać praktykę, ogólne normy rozumu muszą być odkryte, wyłożone w sposób ścisły i jasny, aby dopiero później można było je zastosować empirycznie. Ten rodzaj namysłu teoretycznego, który poprzedza praktykę, nazywał Kant metafizyką. W przypadku etyki była to więc metafizyka moralności.

Każda nauka musi wychodzić od najprostszych, podstawowych i niezaprzeczalnych przesłanek. W przypadku metafizyki moralności, która jest przecież nauką o wartości nazywanej dobrem, należy poszukać dobra podstawowego, absolutnego, niezaprzeczalnego. Jak stwierdził filozof:

☞ Immanuel Kant

Uzasadnienie metafizyki moralności

Nigdzie w świecie, ani nawet poza jego obrębem, nie podobna sobie pomyśleć żadnej rzeczy, którą bez ograniczenia można by uważać za dobrą, oprócz jedynie dobrej woli.

Źródło: Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Warszawa 1984, s. 11–12.

Wszystkie rodzaje dobra, o których jesteśmy w stanie pomyśleć, zawsze są dobrami zależnymi, to znaczy: każde dobro jest dobrem „ze względu na coś”. W tym znaczeniu gorzka czekolada jest dobra ze względu na to, że jest zdrowa. Bycie prawdomównym jest

Uzasadnienie metafizyki moralności (w innych przekładach: *Ugruntowanie metafizyki moralności*). Niewielkich rozmiarów książeczka autorstwa Kanta, w której prezentuje metafizykę moralności, a zwłaszcza – imperatyw kategoryczny. Źródło: Immanuel Kant, 1785, Wikimedia Commons, domena publiczna.

dobrze ze względu na to, że nikt przy zdrowych zmysłach nie może nas wtedy nazwać kłamcami.

Tej regule wymyka się jednak dobra wola, która jest „dobrem samym w sobie”, a więc dobrem absolutnym. Jeśli kieruję się dobrą wolą, to niezależnie od efektów moich działań pozostaję dobrym człowiekiem. Inaczej rzecz ujmując: jeśli zawsze, cokolwiek robię, motywuje mnie to, że „chcę dobrze”, to nawet najgorsze efekty mojego postępowania nie zmieniają faktu, że jestem dobrym człowiekiem.

Znany jest w etyce podział na koncepcje **deontologiczne** i teleologiczne. Pierwsze oceniają nasze czyny z perspektywy motywów naszych działań. Jeśli chcieliśmy dobrze, to niezależnie od faktycznych rezultatów jesteśmy ludźmi moralnie dobrymi, jeśli zaś nawet z naszych złych intencji wynikły pozytywne, dobre skutki, to nic nie zmienia faktu, że jesteśmy osobami moralnie nagannymi. Drugie wartościują nasze czyny z perspektywy osiągniętych skutków. Niezależnie od motywów naszych działań jesteśmy kimś wartościowym moralnie, jeśli osiągamy efekty moralnie dobre, natomiast postąpiliśmy nagannie, jeśli nasze działania przyniosły złe rezultaty. Metafizyka moralności Kanta jest oczywiście skrajnym wręcz przykładem etyki deontologicznej.

Dobra wola jako podstawa obowiązków i praw moralnych

Wiemy, że coś takiego jak rozum przysługuje jedynie istotom ludzkim. Właśnie dlatego, że człowiek jest istotą rozumną, posiada wolną wolę. Aby jednak wolna wola mogła być uznana za dobrą wolę, musi działać wraz z rozumem.

Albo inaczej: wolna wola tylko wtedy jest dobrą wolą, gdy człowiek podejmuje działania, opierając się na racjonalnym namyśle, który służy realizacji idei dobra. Wolność naszej woli nie może być niczym nieograniczona. Rozumność polega na tym, że sam ograniczam swoją wolną wolę, odrzucam działania, które są w danej sytuacji moralnie gorszące, a wybieram te, które mój własny rozum określa mianem dobrych.

Dlaczego dokonuję takiego samoograniczenia, w wyniku którego moja wolna wola okazuje się dobrą wolą? Oczywiście z obowiązku. Obowiązki moralne, które wynikają z mojego postępowania, urastają więc do rangi ogólnoludzkich praw moralnych. Wszyscy ludzie posiadają bowiem ten sam rozum. Nie są w stanie żyć samodzielnie, dlatego też wspólnie tworzą społeczeństwo. Wspólny dla nich rozum sprawia więc, że obowiązki moralne pojedynczych ludzi stają się ogólnymi dla wszystkich prawami (nakazami) moralnymi.

Od pojęcia dobrej woli, która powstaje w wyniku współdziałania rozumu i wolnej woli, przechodzimy więc do pojęcia obowiązków moralnych i moralnych praw. Wszelkie prawa

moralne, aby je można było zastosować w praktyce, przejawiają się w formie imperatywów. Innymi słowy, każde możliwe do pomyślenia prawo moralne, wyrażające się w takich formułach, jak: „muszę” „nie muszę”, „powinienem” „nie powinienem”, „wolno mi” „nie wolno mi”, przyjmuje formę nakazu, czyli imperatywu.

Imperatyw kategoryczny, imperatyw hipotetyczny

Jak zauważa Kant, imperatywy moralne dzielą się na dwa rodzaje. Mogą bowiem albo odnosić się do konkretnego celu, który chcę osiągnąć, albo być ogólnym prawidłem, którym powinienem się kierować niezależnie od sytuacji.

W tej pierwszej wersji przyjmują formę hipotezy, która wyraża się za pomocą prostej logicznej implikacji: „Jeżeli..., to...”. Dla przykładu: „Jeżeli chcę być dobrym dzieckiem, to muszę okazywać szacunek swoim rodzicom”, „Jeżeli chcę być uważany za osobę odpowiedzialną, to muszę ponosić konsekwencję swoich czynów”. Jako że ten rodzaj imperatywu odnosi się do

konkretnego celu, jaki chcę osiągnąć, przyjmuje wspomnianą już formę hipotezy. Dlatego też nazywamy go imperatywem hipotetycznym. Ile jest możliwych rodzajów imperatywów hipotetycznych? Dokładnie tyle, ile celów do zrealizowania jesteśmy w stanie pomyśleć.

Istnieje jednak także drugi rodzaj imperatywu, który przyjmuje formę bezpośredniego nakazu. Za przykład mogą tu uchościć powszechnie znane prawidła, takie jak: „Nigdy nie kłam”, „Nigdy nie podejmuj decyzji w gniewie”, „Nigdy nie zabijaj drugiego człowieka, chyba że w samoobronie”. Jak widzimy, przyjmują one formę kategorycznego nakazu lub zakazu, dlatego też ten rodzaj imperatywu zwiemy imperatywem kategorycznym.

Imperatyw kategoryczny Kanta da się wyłożyć potocznie jako zasadę, w myśl której wszyscy musimy postępować w ten sposób, w jaki chcielibyśmy, aby postępowali wszyscy.

Źródło: Pxhere, domena publiczna.

Imperatywu kategorycznego nie da się sprowadzić do potocznej maksymy „Nie czyni drugiemu, co tobie niemiłe”. Dotyczy on bowiem obiektywnych i racjonalnych praw moralnych, a nie naszego własnego, subiektywnego poczucia przyjemności.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Filozof z Królewca mocno podkreśla, że imperatyw kategoryczny jest tylko jeden, gdyż jest skonstruowany w ten sposób, że dotyczy wszystkich możliwych sytuacji jednostkowych. Możemy go jednak, w zależności od płaszczyzny naszych rozważań, przedstawić w trzech odmiennych brzmieniach. **Podkreślmy: imperatyw kategoryczny jest jeden. Występuje jednak w trzech formułach, które zasadniczo mówią o tym samym, tylko z innej perspektywy.**

Pierwsza formuła imperatywu kategorycznego brzmi:

☞ **Immanuel Kant**

Uzasadnienie metafizyki moralności

Postępuj tylko według takiej maksymy, dzięki której możesz zarazem chcieć, żeby stała się powszechnym prawem.

Źródło: Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Warszawa 1984.

Mamy więc postępować tak, jak chcielibyśmy, aby postępowali wszyscy. Jeśli np. wiem, że ze względu na trudną sytuację materialną muszę zaciągnąć pożyczkę, ale nie wiem, czy będę mógł ją spłacić, imperatyw podpowiada mi: nie bierz pożyczki – wszak nie chcesz, aby wszyscy ludzie mogli zaciągać pożyczki, nie wiedząc, czy będą w stanie je zwrócić. Ta formuła imperatywu kładzie nacisk na autonomię ludzkiej woli. Ukazuje nam, jak powinien postępować człowiek rozumny i wolny.

Druga formuła brzmi:

Immanuel Kant

“ Uzasadnienie metafizyki moralności

Postępuj tak, byś człowieczeństwa tak w twojej osobie, jako też w osobie każdego innego używał zawsze zarazem jako celu, nigdy tylko jako środka.

Źródło: Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Warszawa 1984.

Ta formuła mówi nam o relacji człowieka jako jednostki do człowieka jako ogółu ludzi. Podkreśla fakt, że człowiek, jako istota rozumna, wolna, posiadająca godność i będąca adresatem nauki moralnej, nigdy nie może być traktowany tylko jako środek do jakiegoś celu. Pomimo najszczęśliwszych intencji nigdy nie wolno nam posługiwać się innymi ludźmi, nawet w sytuacjach, gdy mamy na celu ich własne dobro. Dla przykładu: czy w obliczu skrajnej nędzy mogę okraść bogatego znajomego, aby moje dzieci nie cierpiały już głodu? Imperatyw odpowiada: oczywiście, że nie – znajomy nie jest twoim narzędziem (środkiem do zarabiania dla ciebie pieniędzy), nie możesz więc walczyć o godność własnych dzieci poprzez pozbawianie godności jego.

Formuła trzecia brzmi zaś:

“ Immanuel Kant

Uzasadnienie metafizyki moralności

Postępuj wedle maksymy członka, który nadaje ogólne prawa dla możliwego państwa celów.

Źródło: Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Warszawa 1984.

Ta formuła podkreśla fakt, że jako rozumna jednostka odkrywam ogólne prawa moralne, ale jestem też częścią społeczności, w której przyszło mi żyć. Muszę więc zawsze dbać o to, aby tworzone przeze mnie prawa miały status praw powszechnie obowiązujących, gdyż prawa odkrywane przez wszystkie rozumne i wolne jednostki muszą się połączyć, tworząc powszechne „prawodawstwo moralne”. Bez tego nie powstanie to, co Kant nazwał „państwem celów”.

Królestwo przyrody i państwo celów

Ujmowanie idealnej organizacji społecznej jako wspólnoty celów i wartości sprawia, że Immanuel Kant bywa uznawany za intelektualnego „ojca” Unii Europejskiej.

Źródło: Aotearoa, *Unia Europejska w 2013; bez terytoriów zamorskich.*, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Uzasadniając metafizykę moralności, Kant stale powołuje się na jej podobieństwa do metafizyki przyrody. Zgodnie z antycznym podziałem filozofia dzieli się na logikę, fizykę i etykę.

Pierwsza z tych nauk jest czysto formalna – operuje w sferze teorii (czystych pojęć), działa na abstraktach czystego (teoretycznego) rozumu, nie ma więc swego odpowiednika w rzeczywistości (swej strony materialnej). Dwie pozostałe jednak stronę materialną posiadają.

Fizyka (czy też: ogół nauk ścisłych, odnoszących się do świata) bada rzeczywistość i odpowiada na pytanie „Jak jest?”. Etyka natomiast bada, w jaki sposób powinien postępować człowiek, odpowiada więc na pytanie „Jak być powinno?”. Obie dotyczą sfery praktycznej naszego życia, wymagają zatem teoretycznego namysłu, który poprzedza praktykę.

Skąd bierze się (w przypadku fizyki) metafizyka świata przyrody i (w przypadku etyki) metafizyka moralności? Pierwsza określa rozumne i powszechnie panujące prawa fizyczne, druga zaś – ogólne, powszechnie obowiązujące prawa moralne. Ilekroć więc Kant ma wątpliwości, jak rozwiązać trudne kwestie moralne, tylekroć porównuje, jak podobne do nich zagadnienia rozwiązuje metafizyka świata przyrody. Paralele i porównania nasuwają się bowiem samorzutnie.

Jest tak również w przypadku pytania: do czego winno nas doprowadzić upowszechnienie ogólnie panujących praw moralnych, a więc ogólnoludzkie postępowanie w myśl imperatywu kategorycznego? Przyglądając się fizyce, zauważamy, że przedstawia nam ona

państwo przyrody (dziś powiedzielibyśmy raczej: królestwo przyrody, tak jak mówimy o królestwie zwierząt) jako wewnętrznie logiczną, uporządkowaną, rządzącą się rozumnymi prawami całość wszelkiego stworzenia. Tak wygląda w jej przypadku ogólnie rozumiana odpowiedź na pytanie „Jak jest?”. W przypadku etyki, a więc metafizyki moralności, odpowiadającej na pytanie „Jak być powinno?”, ideałem dążeń pozostaje tzw. państwo celów. Stanowi ono ideał organizacji społecznej, której przedstawiciele są racjonalnymi realizatorami imperatywów moralnych, a ich cele łączą się w ogólne cele społeczne, rozumiane jako wspólne dobro, a więc także szczęście ogółu.

Postscriptum

Pruski Królewiec (dziś: Kaliningrad) był miejscem życia Kanta. Tu też znajdował się uniwersytet, na którym pracował. Dlatego też Kant bywa nazywany „królewieckim filozofem” czy „filozofem z Królewca”. Z podobnych powodów np. Hegel zwany jest „mistrzem berlińskim”.

Źródło: Pxfuel, domena publiczna.

Od napisania przez Kanta książeczki *Uzasadnienie metafizyki moralności* minęły już ponad dwa stulecia, a nadal jawi się ona jako bodaj najbardziej racjonalistyczna, wręcz niemiłosiernie konsekwentna w swym racjonalizmie koncepcja etyczna. Właśnie dlatego u wielu myślicieli budzi ona niechęć i prowokuje próby podważenia zawartych w niej treści.

Bardzo popularny jest zwłaszcza pewien eksperyment myślowy. Otóż wyobraźmy sobie sytuację, nierzadką w okresie II wojny światowej, że jesteśmy ludźmi, którzy w czasach okupacji ukrywają rodziny żydowskie. Pewnego dnia do naszych drzwi puka gestapo i pyta,

czy przypadkiem nie schroniła się u nas jakaś żydowska rodzina. Postępując w myśl nauki wielkiego mędrca niemieckiego (powszechnie obowiązująca zasada „Nigdy nie kłam”), musimy się przyznać, w efekcie czego zarówno ukrywaną rodzinę, jak i naszą własną czeka niechybna zagłada.

Kant odpowiedziałby, że ten przykład w żaden sposób nie podważa jego rozumowań, a sam akt prawdomówności byłby konieczny także w tym przypadku. Realizacja powszechnie obowiązujących praw moralnych jest bowiem czymś koniecznym, a inicjacja państwa celów sprawiłaby, że nigdy nie powstałaby żadna forma szowinizmu, żaden nazizm, żadne gestapo, a więc także prześladowania nie miałyby miejsca.

Słownik

idea regulatywna

w filozofii Immanuela Kanta określenie bytów, które wykraczają poza możliwości poznawcze czystego (naukowego, teoretycznego) rozumu; ludzki rozum postrzega każdą rzecz w czasie i przestrzeni, w relacjach przyczynowo-skutkowych, zaś idea regulatywna oznacza byt, który nie jest możliwy do odkrycia i poznania w takich realiach; Kant wymienił jej trzy przykłady: Boga, duszę ludzką i kosmos (wszechświat); możliwości zarówno dowiedzenia istnienia, jak i poznania Boga czy duszy nieśmiertelnej, przekraczają możliwości poznawcze ludzkiego rozumu, podobnie jak możliwość określania skończoności czy nieskończoności wszechświata i poznania wszystkich jego przedmiotów; odkrycie i poznanie idei regulatywnych oznaczałoby więc absolutny kres poznania, a zatem niemożliwy do osiągnięcia stan, w którym rozum ludzki już wie dosłownie wszystko

deontologia

(gr. *déon* – obowiązek + *logos* – słowo, rozum, nauka) dział etyki normatywnej – teoria powinności; zajmuje się głównie zagadnieniami norm etycznych oraz czynników decydujących o moralnej wartości czynów ludzkich

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – to, co ponad, poza fizyką) jedna z sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych, czyli dziedzin filozofii, które nigdy nie stały się naukami od filozofii niezależnymi, lecz wciąż wchodzą w skład filozofii szeroko rozumianej; jej głównym pojęciem jest pojęcie bytu, a więc każdego możliwego przedmiotu; metafizyka bada sposoby i możliwości jego istnienia, określa jego właściwości; nazwa pochodzi od notatek Arystotelesa, które jeden z jego następców (Andronikos z Rodos) uporządkował i wydał pod wspólnym tytułem *Metafizyka*; w rozumieniu Stagiryty była „nauką pierwszą”, a więc podstawową dla wszelkiego poznania filozoficznego i naukowego; od czasów greckich uważana jest za dziedzinę filozoficzną, która swym namysłem obejmuje, ale także przekracza ogół nauk dotyczących świata fizycznego

Gra edukacyjna

Polecenie 1

Sprawdź swoją wiedzę na temat koncepcji etycznej Kanta. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe, i spróbuj jeszcze raz.

Test

Sprawdź swoją wiedzę na temat koncepcji etycznej Kanta, biorąc udział w grze.

Poziom trudności:

InteractiveTest.difficultyLevel.easy

Limit czasu:

5 min

Twój ostatni wynik:

-

Trwa wczytywanie...

Polecenie 2

Ułóż pytanie testowe, które mogłoby się pojawić w quizie dotyczącym Kanta.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zdaniem Kanta dobra wola jest jedynym istniejącym dobrem absolutnym, gdyż...

jest tożsama z rozumem, który przysługuje tylko człowiekowi.

jest dobra sama w sobie.

jest pełną realizacją wolnej woli.

jest podstawą każdego możliwego ludzkiego działania.

Ćwiczenie 2

Poniższa tabela przedstawia zagadnienia imperatywu moralnego Kanta. Uzupełnij ją o podane możliwości we właściwy sposób.

	Formuła I	Formuła II	Formuła III
Brzmienie:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Odnosi się do:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Zwraca uwagę na:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Doniosłe znaczenie pojęcia godności ludzkiej.

Inicjacji państwa celów.

Zagadnienie powszechnego prawodawstwa moralnego.

Relacji względem siebie i innych.

Autonomii ludzkiej woli.

Postępuj zawsze w myśl takiej zasady, dzięki której twoja wola mogłaby być wolą powszechnie prawodawczą.

Konieczność postępowania w taki sposób, w jaki chciałbym, aby wszyscy postępowali.

Postępuj w myśl tylko takiej maksymy, co do której chciałbyś, żeby stała się powszechnie obowiązującym prawem.

Postępuj zawsze w ten sposób, abyś człowieczeństwa zarówno w sobie, jak w osobie każdego innego człowieka używał nie tylko jako środka, lecz także jako celu.

Ćwiczenie 3

Poniżej zamieszczono fikcyjną historyjkę. Zapoznaj się z jej treścią, a następnie odpowiedz, jak postępowanie jej bohatera skomentowałyby etyk teleologiczny.

« Dziś postanowiłem zrobić coś dobrego dla mojego współlokatora. Sławek pracuje całymi dniami i wraca strasznie zmęczony, a ja miałem wolny dzień, więc – czemu nie. Zauważyłem, że jego kosz na brudne ubrania jest już przepełniony, więc wstawiłem mu pranie. Wrzuciłem jak leci białe prześcieradła, chyba setkę czarnych skarpet, bordowe swetry i kamizelkę moro. Chciałem, żeby wszystko dobrze się doprało, więc ustawiłem termostat na 100°C. Na kartoniku od proszku zobaczyłem, że do prania białego należy dać jedną miarkę, do kolorowego – dwie, a do pościeli – trzy. Ponieważ wrzuciłem do bębna pralki wszystkie te rodzaje materiałów, wsypałem sześć miarek. Obok pralki stał wybielacz, na którym widniał napis: tylko do białego prania. No ale nie przesadzajmy, przecież białe prześcieradła też wrzuciłem. Wlałem więc dwie dawki wybielacza i jeszcze jedną bezpośrednio na pranie. Prało się to wszystko ze trzy godziny, a gdy otworzyłem bęben pralki, byłem przerażony. Absolutnie żadna rzecz nie nadawała się już do użytku. Sławek chyba się załamie.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się jeszcze raz z treścią historyjki z poprzedniego ćwiczenia, a następnie odpowiedz, co o postępowaniu jej głównego bohatera powiedziałyby deontologiczne koncepcje etyki.

Ćwiczenie 5

Wskaż zdania, które poprawnie ukazują rozumowanie Kanta z zakresu metafizyki moralności.

- Pojedyncze obowiązki moralne wszystkich racjonalnie myślących ludzi przejawiają się jako ogólne prawa moralne.
- Wolna wola, kierując się zasadami rozumu, odkrywa swe obowiązki moralne.
- Człowiekowi przysługuje wolna wola, gdyż jest jedyną istotą rozumną.
- Prawa moralne, będąc nakazami konkretnego działania, objawiają się pod postacią imperatywów.
- Dobra wola jest wolą rozumną.

Przeczytaj poniższą wypowiedź Immanuela Kanta, a następnie wskaż zdanie, które poprawnie oddaje jej treść. Oba omawiane w cytacie imperatywy (i hipotetyczny, i kategoryczny) łączy wspólna cecha, którą jest brak treści maksymy.

((Immanuel Kant

Uzasadnienie metafizyki moralności

Jeżeli pomyślę sobie hipotetyczny imperatyw w ogóle, to nie wiem z góry, co on będzie zawierał, dopóki nie jest mi dany warunek. Jeżeli zaś pomyślę sobie imperatyw kategoryczny, to zaraz wiem, co on zawiera. Ponieważ bowiem imperatyw prócz prawa zawiera tylko konieczność maksymy zgodności z tym prawem, prawo zaś nie zawiera żadnego warunku, do którego byłoby ograniczone, przeto nie pozostaje nic prócz powszechności prawa w ogóle, z którym maksyma czynu ma być zgodna, a którą to zgodność właściwie jedynie imperatyw przedstawia jako konieczną.

Źródło: Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Kęty 2013, s. 38.

- Imperatyw hipotetyczny okazuje się lepiej sformułowanym prawem ogólnym niż imperatyw kategoryczny.
- Imperatyw kategoryczny jest jeden, jednak ze względu na jego różne zastosowania zawiera się w trzech nieco odmiennych formułach.
- Treść imperatywu hipotetycznego zawsze jest uzależniona od konkretnego celu, natomiast imperatyw kategoryczny dotyczy praw ogólnych.

Ćwiczenie 7

Opisz wszystkie imperatywy Kanta.

Przeczytaj poniższą wypowiedź Kanta. Zapisz w punktach główne tezy filozofa.

((Immanuel Kant

Uzasadnienie metafizyki moralności

Każda rzecz w przyrodzie działa według praw. Tylko istota rozumna posiada władzę działania według przedstawienia praw, tj. według zasad, czyli posiada wolę. Ponieważ do wyprowadzenia czynów z praw potrzebny jest rozum, przeto wola nie jest niczym innym jak praktycznym rozumem. Jeżeli rozum skłania wolę nieodparcie, to czyny takiej istoty, poznane jako obiektywnie konieczne, są także konieczne subiektywnie, tzn. wola jest władzą wybierania tego tylko, co rozum poznaje niezależnie od skłonności jako praktycznie konieczne, tj. jako dobre. Jeżeli zaś rozum sam przez się skłania wolę w niedostatecznej mierze, jeżeli podlega ona jeszcze subiektywnym warunkom (pewnym pobudkom), które nie zawsze zgadzają się z obiektywnymi; jednym słowem, jeżeli wola sama w sobie nie zgadza się w pełni z rozumem (co u człowieka rzeczywiście zachodzi), to czyny, poznane obiektywnie jako konieczne, są subiektywnie przypadkowe, a skłanianie takiej woli według praw obiektywnych jest przymusem; tj. stosunek praw obiektywnych do woli niezupełnie dobrej przedstawiamy sobie jako skłanianie woli istoty rozumnej wprawdzie przez racje rozumowe, którym jednakże wola ta z natury swej niekoniecznie jest posłuszna.

Źródło: Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, Kęty 2013, s. 30.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Jak działać moralnie? Moralność kantowska

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

6. Immanuel Kant. Uczeń:

4) analizuje fragment Uzasadnienia metafizyki moralności Immanuela Kanta (rozd. 2).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- zdefiniuje imperatyw kategoryczny;
- wyjaśni, czym jest metafizyka moralności;
- przeanalizuje różnicę pomiędzy imperatywem kategorycznym i hipotetycznym;
- zapozna się z w pełni racjonalistyczną koncepcją etyczną Immanuela Kanta.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusją;
- gra dydaktyczna;
- burza mózgów.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Jak działać moralnie? Moralność kantowska”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się przed zajęciami z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i rozwiązanie ćwiczenia nr 2 z sekcji „Sprawdź się”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Może wyświetlić odpowiedzi uczniów na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania. Dyskusja.
3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Co to znaczy działać moralnie? Czy można pokusić się o taką odpowiedź, która byłaby przyjmowana bezwzględnie przez wszystkich?*

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów i, jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Co Kant mówi na temat moralności?* Uczniowie podają propozycje odpowiedzi. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.

2. Następnie nauczyciel wyświetla ćwiczenie nr 5 z sekcji „Sprawdź się”. Uczniowie wskazują zdania, które ukazują rozumowanie Kanta z zakresu metafizyki moralności i uzasadniają swój wybór.
3. Prowadzący lekcję prosi uczniów, aby dobrali się w pary i zapisali różnice pomiędzy imperatywem kategorycznym i hipotetycznym. Ochotnicy prezentują rozwiązania na forum.
4. Następne ćwiczenie nr 7, wyświetlone przez nauczyciela na tablicy, uczniowie rozwiązują w grupach 4-osobowych. Po jego wykonaniu i uzgodnieniu przez każdą grupę wspólnego oraz jednoznacznego wyboru następuje omówienie rezultatów na forum klasy.
5. Wybrana osoba głośno odczytuje historyjkę zamieszczoną w ćwiczeniu nr 3. Następnie nauczyciel zadaje pytania:
  - *Jak postępowanie jej bohatera skomentowałyby etyk teleologiczny?*
  - *Co o postępowaniu jej głównego bohatera powiedziałyby deontologiczne koncepcje etyki?*

Faza podsumowująca:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał w sekcji „Gra edukacyjna”. Uczniowie odpowiadają na pytania indywidualnie. Następnie nauczyciel sprawdza w panelu użytkownika udzielone odpowiedzi i omawia je z uczniami.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Kroński T., *Kant*, Warszawa 1966.
- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Gra edukacyjna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.